

Asist. univ. dr. protosinghel Maxim VLAD¹

UN MARINAR SFÂNT DE LA CUMPĂNA SEC. XVIII-XIX – AMIRALUL TEODOR UŞAKOV

Teodor Teodorvici Uşakov s-a născut în Burnakovo, sat ce aparţinea guberniei Yaroslavl, în anul 1744, pe 13 februarie. Familia sa făcea parte din clasa socială de mijloc a nobililor. Părinţii săi Teodor Ignatievici şi Parascheva Nikitcina erau oameni evlavioşi şi profund religioşi. Data de naştere a viitorului Amiral al flotei ruse – 13 februarie – se situează la întretăierea prăznuirii celor doi soldaţi martiri: Teodor Stratilat şi Teodor Tiron (sărbătoriţi la 8 şi 17 februarie) cu a căror nume a şi fost botezat. Întreaga viaţă a comandantului forţelor navale ruseşti, de la copilărie până la moarte, s-a desfăşurat sub influenţa benefică a unchiul său, părintele Teodor din Sanaksar – un mare luptător angajat în lupta spirituală.

La vârsta de şaisprezece ani a fost înscris în Colegiul Naval din Sankt-Petersburg. A absolvit această instituţie în grad de elev ofiţer (aspirant) şi a luat parte la croaziere pornind de la Kronstadt la Arhangelsk şi Suedia. Prima sa experienţă de luptă a câştigat-o în războiul ruso-turc din 1768-1774.

Conştiinciozitatea şi cultura vastă a tânărului ofiţer atrage atenţia superiorilor cu atât mai mult cu cât, după anii de indiferenţă a Curţii faţă de starea ţării, domnia ţarinei Ecaterina a II-a este marcată de un val impresionant de reforme. Imigrarea în Rusia a numeroşi specialişti apuseni inaugurează o nouă epocă căreia Sfântul Teodor nu ezită să îi devină parte. Doi ani mai târziu, este transferat la Taganrog, în cadrul Flotei Donului, parte a Flotei ruse din Marea de Azov. În acelaşi an izbucneşte războiul ruso-turc. Scopul Rusiei era obţinerea unui debuşeu la Marea Neagră. Pentru atingerea acestui scop, au fost încurajate mişcările revoluţionare din Balcani. Interesul Porţii era specularea revoltei poloneze contra ocupaţiei ruse pentru slăbirea acestui adversar de temut. Printre victimele colaterale s-au numărat, ca de atâtea ori, Principatele Române. Sarcina flotei Donului era protejarea coastelor Crimeii, misiune finalizată în mod admirabil. Căci, dacă turcii dispuneau în zonă de 17 nave de linie şi opt fregate, escadrila rusă, condusă de căpitanul de brigadă Uşakov, era formată din două nave de luptă şi zece fregate. Cu toate acestea, victoria a aparţinut ruşilor. Explicaţia trebuie găsită în manevrele de hărţuire a adversarului, urmărirea sa, concentrarea forţei de luptă asupra navei amiral, alternarea atacurilor artileriei cu manevre. Urmarea

a constat în faptul că Sf. Teodor Uşakov a devenit mîna dreaptă a generalului Grigori Potemkin, favoritul ţarinei.

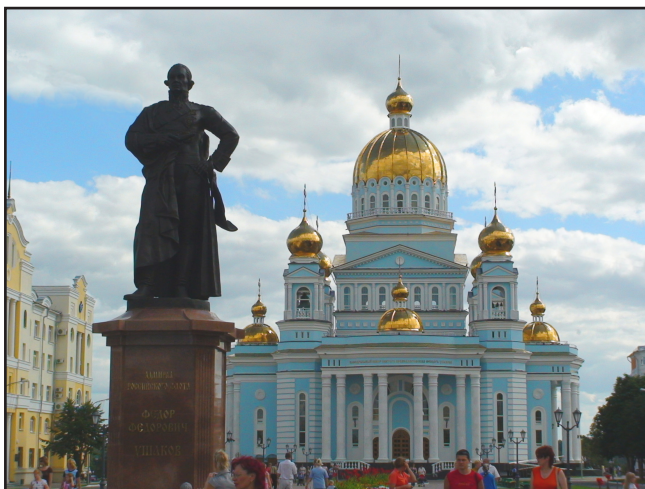
În 1776, Uşakov a participat la un voiaj din Marea Baltică în Marea Mediterană. Pornind din mai 1781, aflându-se la comanda navei de război Victor, ce avea misiunea de a escorta navele comerciale, păzindu-le de activităţile pirateşti ale Marine engleze, a petrecut un an navigând în Marea Mediterană ca parte componentă a escadrilei amiralului Sukhotin a cărei misiune era specificată în celebra declaraţie cu privire la neutralitatea armată semnată de Ecaterina cea Mare. La scurt timp după revenirea în Rusia, Uşakov a luat

parte la construirea şi formarea unei noi Flote a Mării Negre; în plus, el a fost primul care a format şi instruit marinari la Marea Neagră.

În această perioadă, din punct de vedere al strategiei navale militare, se pune accent pe organizarea liniilor tactice mai ales în flotele marinăreşti din Europa de Nord. Cele mai importante principii ale marinei militare au fost formulate spre sfârşitul secolului al XVII-lea de către un francez pe nume Paul Gost şi detaliate în celebra sa carte, care a fost publicată în 1697.

O parte din forţele navale, îndeosebi cele regale britanice şi franceze, au asumat aceste principii ca pe nişte dogme, iar în Anglia acestea au ajuns chiar să fie reflectate în statutele şi regulamentele oficiale. Forţele navale erau instruite să atace întreaga linie inamică dintr-o dată, să păstreze formaţia şi focul numai de la nava amiral fără să ia în seamă restul manevrelor navelor inamice sau a propriilor nave de luptă. În acelaşi timp, navelor le era categoric interzis să părăsească linia, precum şi să se implice în lupta cu inamicul a cărei superioritate numerică era copleşitoare. Toate acestea nu numai că împiedicau considerabil iniţiativa căpitanilor şi comandanţilor escadrilelor, dar, de asemenea, conducea la stagnare şi la impas în dezvoltarea gândirii tactice, precum şi la acţiuni stereotipe şi pline de rutină a operaţiunilor navale. Ca urmare a acestui fapt, în mijlocul secolului al optisprezecelea flotele navale din ţările nord-europene s-au confruntat cu o criză gravă, cauzată de tacticile navale de luptă, defectuoase.

Marina rusă, dimpotrivă, a avut o poveste absolut diferită, deoarece, de la primele etape ale dezvoltării gândirii tactice,

Catedrala din Saransk, Mordovia ridicată în cinstea Sf. Teodor Uşakov

astfel de lucruri ca rutina, imitația și implicarea lipsită de imaginație i-au fost străine. Petru cel Mare și mai târziu, toți comandanții navelor rusești au contribuit în mare măsură la tactica navală. Bătălia de la Gangut, reprezintă un exemplu de combinații, strategii și manevre la care escadrila galerelor rusești a recurs în timp ce se confrunța cu escadrila suedeză.

Foarte originală a fost tactica de distrugere a navelor suedeze ce navigau, aplicată de galerele rusești aflate sub comanda lui Golitzin în bătălia navală de la Grengam (1720). Cu totul diferită de metodele utilizate de marinele europene a fost impresionanta tactică a amiralului rus Grigorie Spiridonov. În Bătălia de la Chesma (1770), simultan cu aranjarea escadrilei sale în linie, acesta a reușit să organizeze o manevră abilă a unui grup de nave special desemnate care trebuiau să asigure suport artileriei de pe navele de incendiu, manevră ce a avut ca rezultat faptul că cea mai mare parte a flotei turcești a fost distrusă.

Este interesant faptul că în luptele de Gangut și Grengam operațiunile de asalt (galere împotriva navelor care navighează), au stat la baza tacticilor și manevrelor militare ale marinei, în timp ce de-a lungul bătăliei de la Chesma – atacurile asupra navelor inamice ancorate au fost cele care au determinat victoria. Ușakov a îmbogățit tacticile navale cu manevre în care el însuși se angaja intens în timpul luptelor. Caracteristicile distinctive ale artei navale de disimulare a lui Ușakov se aflau în potențialul său creativ, în dorința de a introduce idei noi, de a oferi soluții inovatoare, superioare vechilor metode și abordări pentru continuarea luptelor.

Din păcate, noutatea principiilor tactice ale lui Ușakov a stârnit opoziție acerbă, atât evidentă cât și ascunsă, din partea reprezentanților conservatori ai Marinei ruse, care manifestau simpatie față de metodele practice în străinătate, aceștia considerând că tot ceea ce venea din străinătate era bun. Însă rezultatele impresionante pe care Ușakov a reușit să le provoace în bătăliile navale au fost cea mai bună apărare posibilă a teoriei sale progresiste legată de tacticile avansate.

În războiul cu conservatorii, care aveau perspective depășite cu privire la metodele și principiile de susținere a bătăliilor și în confruntarea cu încercările permanente ale ofițerilor din marinele străine trimiși pentru a servi în Marina rusă, de a impune tacticile folosite în forțele navale din nordul Europei, Ușakov a avut înțelepciunea să introducă treptat și să pună în aplicare în mod constant tacticile navale de luptă. Teodor Ușakov păstra mereu în minte cuvintele pe care Petru I le-a folosit cu referire la statute și regulamente „care nu ar trebui să fie urmate legați la ochi, deoarece acestea precizează modalități generale de comportament, fără a menționa cazurile de urgență și situațiile extreme”. Noile tactici și manevre ale lui Teodor Ușakov nu excludeau cu totul strategia liniei ca element esențial al formațiunii de luptă. Aceasta neconsti-

tuind singura modalitate a strategiei de luptă a fost complet subordonată manevrelor. Ceea ce Ușakov a sugerat, era legat de modalitățile de combinare a liniilor tactice cu manevrele și regroupările. Pentru a ilustra inovațiile sale și pentru a le face mai ușor de înțeles, el însuși a explicat diverse tactici ofensive ale flotei de navigație, cum ar fi, păcălirea inamicului și întreruperea cordoanelor de nave ale acestuia etc.

În fiecare luptă purtată, Ușakov aplica unele dintre noile sale principii și metode tactice care, în opinia sa, erau relevante pentru situația de luptă în condițiile date. Este remarcabil faptul că deja în al doilea război ruso-turc, în bătălia din iulie 1788 în apropiere Insulei Șerpilor, Ușakov și-a demonstrat abilitățile de comandant-inovator. În aceasta bătălie intervenția sa în sprijinul contraamiralului Voinovici a deter-

minat înfrângerea forțelor navale conduse de Kapudan Pașa (Marele Amiral), iar în urma bătăliei din Strâmtoarea Kerci, din iulie 1790, a reușit să împiedice debarcarea otomană în Crimeea. Prin bătălia de la Tendra, din septembrie 1790, Rusia și-a impus controlul asupra Mării Negre, iar în urma celei de la Capul Kaliakra, din 1791, flota otomană este silită să se retragă definitiv. Fiecare dintre aceste confruntări îl are ca principal arhitect al victoriei pe Teodor Ușakov. În consecință, este avansat în gradul de contraamiral, în 1790 primind încredințarea sarcinii de organizare a Crimeii, anexată, în 1783, de facto, de către Rusia.

În calitate de guvernator, urmărește dezvoltarea portului Sevastopol, prin extinderea șantierului naval, însă principala sa realizare este înălțarea bisericii Sfântul Ierarh Nicolae. Aici este întâlnit adesea.

Urmărește personal avansarea lucrărilor, acoperind din venitul său cheltuielile neprevăzute, participă cu fiecare ocazie ivită, la Sfânta Liturghie, primind doleanțele celor în nevoie și sprijinind acțiunile de binefacere. Celor care erau tentați să îl flateze, le răspundea simplu: *Este evident că virtuțile dumneavoastră vă împiedică să mă vedeți așa cum sunt. Cât despre amintirile din război, este ușor să redeschizi o rană. A ta, a celui alt. Însă cât de greu ne este să dăruim pacea! Și totuși, pentru aceasta vom răspunde la Judecata de Apoi.*

De aceea, în 1793, primit fiind de către țarină, i se înfățișează ca un om lipsit de mândrie, simplu, modest, în afara uzanțelor vieții sociale. Lucru dovedit și de faptul că, singura recompensă pe care o acceptă este o raclă cu părți de sfinte moaște pentru ctitoria sa din Sevastopol.

În 1796, moartea Ecaterinei a II-a aduce pe tronul Rusiei pe Pavel I. Sfântul Teodor este numit comandantul Flotei Mării Negre și primește drept principală sarcină, în 1799, protejarea teritoriilor creștine de sub stăpânire otomană de ofensiva franceză, Rusia fiind aliat al Austriei și Angliei, pe fondul ascensiunii lui Napoleon Bonaparte. Prima măsură a contraamiralului Ușakov a fost închiderea Bosforului, pentru ocrotirea Constantinopolului. Apoi, impunerea controlului asupra insulelor ioniene. Obiectivul primordial a fost

Icoana Sf. Amiral Teodor Ușakov alături de cei doi sfinți ocrotitori Teodor Tiron și Teodor Stratilat

ocuparea insulei Corfu, devenită bastion francez, considerată impenetrabilă. După pilda Troiei, pentru Sfântul Teodor este evident că soluția poate veni doar din interiorul insulei. De aceea, adresează un apel locuitorilor pentru a se opune francezilor de zădărnici ai dreptei credințe, prin orice mijloace. Urmarea – sunt eliberate insulele Zanta și Kefalonia. Curând și Corfu iese de sub stăpânirea franceză.

Ajuns pe insulă, contraamiralul se îndreaptă către catedrală, mulțumind Domnului pentru izbândă și închinându-se înaintea moaștelor Sfântului Ierarh Spiridon. La 27 martie, în Duminica Învierii, invită clerul și autoritățile civile la reședința sa pentru a sărbători împreună marele praznic, de asemenea obținând acceptul pentru scoaterea, în curtea catedralei, a moaștelor ocrotitorului insulei pentru a permite tuturor credincioșilor din Corfu și din insulele învecinate să se închine acestui mare făcător de minuni. Ca odinioară în Crimeea, Sfântul Feodor este preocupat de organizarea insulelor, și, folosind autoritatea cu care era investit de către țară, creează Republica celor Șapte Insule (Kerkira, Paxos, Lefkada, Kefalonia, Itaca, Zakynthos, Kythira), prima formă de auto-guvernare a grecilor după căderea în 1453 a Constantinopolului.

Pentru a sprijini acțiunea generalului Suvorov de înlăturare a trupelor franceze din Nordul Italiei, proaspătul amiral blochează porturile italiene și atacă, cu succes, Bari (în catedrala sa închinându-se moaștelor Sfântului Ierarh Nicolae), Napoli și Roma. Ultima țintă este insula Malta, sediul Ordinului Cavalerilor Ioaniți, alungați de francezi de pe insulă. Pavel I este ales Mare Maestru al acestui ordin romano-catolic – în ciuda faptului că este ortodox – tocmai ca imbold pentru o asemenea acțiune. Din păcate, pentru atingerea acestui obiectiv e necesară cooperarea cu forțele navale engleze conduse de Horatio Nelson. Amiralul britanic consideră inacceptabilă posibilitatea de a lupta sub comanda lui Ușakov. Pentru a pune capăt conflictului, țarul dispune, în 1800, revenirea Sfântului Teodor la Sevastopol. Cel considerat de senatul insulei Corfu eliberator și părinte al insulei, în 26 octombrie 1800 intră în portul Sevastopol. În aceeași săptămână insulele ioniene sunt cedate Imperiului Otoman.

În Martie 1801, Pavel I este asasinat. Succesorul său, Alexandru I, consideră că politica de securitate a Rusiei are nevoie de un nou început. De aceea, Sfântul amiral Teodor Ușakov este transferat la Sankt Petersburg încredințându-i-se, în anul 1802, comanda Flotei din Marea Baltică. Se încheie un cerc și, conștient de aceasta, demisionează, cinci ani mai târziu, din rândurile forței navale ruse.

Sunt un om fericit. Căci, iată, am împlinit 62 de ani. Cu ajutorul lui Dumnezeu, am purtat 43 de bătălii navale. În nici una nu am pierdut vreo navă. Oare ce aș fi putut să îmi doresc decât să fiu de folos patriei? Acum, obosit și bolnav, sper doar să port grija sufletului meu, nota în vara anului 1807. Se retrage

la Alexeevka, o moșie din apropierea mănăstirii în care, vreme de decenii, s-a nevoit unchiul său Teodor, celebrul stareț al Mănăstirii Sanaxar. Pentru obște se dovedește a fi un vecin bun, un creștin evlavios și unul dintre cei de seamă binefăcători. Prezent la Sfânta Liturghie, amabil și binevoitor, puțin sociabil, amiralul sfânt, reprezintă un model de asumare a credinței. Postul Paștelui îl petrece în una dintre chiliile mănăstirii, în rugăciune, integrat fiind vieții monahale. Celor care îl compătimesc, sugerând că o soție sau un fiu l-ar fi putut îngriji, Sfântul le răspunde senin: *De ajuns îmi este grija lui Dumnezeu.*

El a trăit viața ca un călugăr, în castitate, fără familie, păstrând și respectând toată tradiția și toate rânduielile Bisericii Ortodoxe, practicând postul și milostenia în mod constant. Sfântul amiral a fost complet detașat de interese personale, dedicându-și viața lui Dumnezeu și Patriei. În războaie, el mereu a avut o rugăciunea pe buze și după fiecare victorie comanda un serviciu religios de mulțumire.

În același spirit, s-au educat și subalternii săi. Există dovezi clare că, ordinea care domnea pe navele conduse de T. Ușakov era aproape monahală – toate remarcă nivelul de disciplină ridicat și absența în rândul marinarii a imoralității sau beției. În același timp, atât marinarii, cât și ofițerii și-au iubit comandantul ca pe tatăl lor, el fiindu-le la rândul său, totdeauna

Racla cu moaștele Sf. Amiral Teodor Ușakov din Mănăstirea Sanaksar

loial.

În 1812, Napoleon Bonaparte începe campania din Rusia. Sate incendiate, femei, bătrâni, copii plecați în pibegie. Sfântului Teodor i se propune să devină comandant al miliției locale. Refuză, considerând că sprijinul său pentru comunitate poate fi manifestat și sub altă formă. Înființează un spital. Finanțează Regimentul 1 Infanterie din Tambov. Își pune restul averii la dispoziția celor afectați de război.

Pe 2 octombrie 1817, părăsește această lume. Este înmormântat, la cererea sa, în cimitirul Mănăstirii Sanaxar, alături de întemeietorul acesteia, unchiul său. Unchiul Sfântului Teodor a fost canonizat de Biserica Ortodoxă Rusă în anul 1999, cu numele Sfântul Teodor de la Sanaksar. Doi ani mai târziu, aceeași Biserică avea să-l canonizeze și pe amiralul Teodor, numindu-l ocrotitor al marinarii și al Flotei Ruse, în 2001. Sfintele sale moaște sunt păstrate în Sanaksar alături de cele ale unchiului său. În anul 2006, pe teritoriul eparhiei Saransk a fost construită și o catedrală cu hramul Sfântul Teodor Ușakov. Vie să-l fie amintirea în veci.

Bibliografie selectivă

• Адмирал Ушаков / Под ред. и со вступ. статьей Р. Н. Мордвинова. Т. 1-3.-М.: Военмориздат, 1951—1956.

- Ганичев В. Н. Ушаков. — М.: Мол. гвардия, 1990. — 462 с.: ил. — (Жизнь замечат. людей. Сер. биогр.; Вып. 712).
- Ганичев В. Н. Флотовождь: [О Ф. Ф. Ушакове]. — М.: Патриот, 1994. — 463 с.: ил.
- Гармаш П. Е. Штурм Корфу. — М.: Воениздат, 1990. — 110 с. — (Героич. прошлое нашей Родины).
- Зонин А. И. Федор Федорович Ушаков. — М.: Мол. гвардия, 1944. — 88 с.
- «Не мне слава, а народу нашему...»: [К 250-летию со дня рождения Ф. Ф. Ушакова] // Геополитика и безопасность. — 1994. - № 2. - С. 180—196.
- Овчинников В. Д. Федор Федорович Ушаков. — М.: Андреевский флаг, 1995. — 127 с.: ил.
- Овчинников В. Д. В служении Отечеству. (Адмирал Ф. Ф. Ушаков: неизвестные страницы жизни). Ярославль, 1993;
- Овчинников В. Д. Святой праведный адмирал Федор Ушаков. М.: МГФ «Ветеран Москвы», 2001. — 376 с.
- Овчинников В. Д. Святой адмирал Ушаков (1745—1817). Историческое повествование о земном пути святого праведного воина. М.: ОЛМА-ПРЕСС, 2003. — 511 с.
- Овчинников В. Д. Родословная Ушаковых // Морской сборник, 1991. № 9.
- Овчинников В. Д. Алмазный венец флотоводца //

Русский дом, 2001. № 9.

- Овчинников В. Д. Сын Отечества — сын Божий // Военно-исторический журнал, 2003. № 2.

A SAINT SEAMAN – ADMIRAL TEODOR UŞAKOV

Ushakov was born in the village of Burnakovo in the Yaroslavl gubernia, to a modest family of the minor nobility. After the Russian Empire annexed Crimea in 1783, Ushakov personally supervised the construction of a naval base in Sevastopol and the building of docks in Kherson. Distinguishing features of Ushakov's tactics were: use of unified marching and fighting orders; resolute rapprochement with the enemy forces at a short distance without evolution of a fighting order; a concentration of the basic efforts against flagships of the enemy; reserve allocation (Kaiser-flag squadrons); combination of aimed artillery fire and maneuvering; and chasing the enemy up to its full destruction or capture. The Russian Orthodox Church glorified him as a patron saint of the Russian Navy in 2001. His relics are preserved in Sanaksar Monastery. He was also declared the patron saint of Russian nuclear-armed strategic bombers in 2005 by Patriarch Alexius II in the Cathedral of St. Theodore Ushakov.

Keywords: Theodore Ushakov, admiral, war, saint, Orthodox Church, tactics, naval, ships

NOTĂ

- 1 Universitatea „Ovidius” din Constanța.